

R. POUCHET, *Basile le Grand et son univers d'amis d'après sa correspondance. Une stratégie de communion*, (Studia Ephemeridis "Augustinianum" 36), Roma 1991, s. 797+2 mapy.

Listy św. Bazylego Wielkiego, stanowiące ważne źródło historyczne dla drugiej połowy IV wieku, zawierają także wiele wiadomości o samym autorze i ich adresatach. Robert Pouchet poświęcił specjalne studium, aby na podstawie tej korespondencji określić "krąg przyjaciół" biskupa Cezarei. Chodzi o "przyjaźń" rozumianą w znaczeniu szerokim. Słowo to określa bowiem nie tylko bliską więź osobową, ale identyfikuje się z bezinteresowną miłością ewangeliczną oraz z braterską wspólnotą Kościoła. Dążenie do tak pojętej przyjaźni oraz jedności eklezjalnej okazuje się jedną z najistotniejszych cech działalności św. Bazylego. Autor rozprawy mówi wręcz o "strategii wspólnoty" (jak głosi podtytuł dzieła) w działaniu biskupa Cezarei.

R. Pouchet wprowadza najpierw w świat rozległych badań nad listami Bazylego, nad ich tradycją rękopiśmienną, chronologią, problemami autentyczności (spośród 366 listów zachowanych w odpisach około 325 jest autentycznych). W następnych rozdziałach autor analizuje kolejne listy, ułożone w porządku chronologicznym, dokładniej określając zarówno postacie pojawiające się w korespondencji (aspekt prosopograficzny), jak też rolę przyjaźni i wspólnoty w działaniach Bazylego (aspekt egzystencjalny).

Listy pierwszego okresu (355-362) wskazują, iż wielką rolę odgrywała przyjaźń w czasach studenckich Bazylego oraz w okresie jego życia ascetycznego. Dojrzałe wycucie eklezjalne okazuje on w zetknięciu się ze skrajnie indywidualistycznym ruchem ascetów eustacjańskich, których prowadzi do jedności z Kościołem i ukazuje im wartość życia wspólnotowego. Bazyli staje się jednym z pierwszych teoretyków cenobityzmu. Słynne jest jego określenie, iż "człowiek nie jest bytem samotniczym, ale wspólnotowym" (*koinonikón*).

Kolejne listy Kapadoczyka, powstałe w okresie jego pracy kapłańskiej (362-370) oraz biskupiej (370-379), ukazują, iż działał on w trudnych warunkach, w okresie licznych i różnorodnych konfliktów. Dąży jednak do zjednoczenia Kościoła pod względem doktrynalnym, jak i organizacyjnym. Polemice z arianami, apolinarystami i duchoburcami nadaje charakter walki o jedność wiary i Kościoła. Jako pierwszy zwraca uwagę na rolę jedności biskupów. Podejmuje wytrwałe próby nawiązania łączności kościelnej między Wschodem i Zachodem. Utrzyma wspólnotę z Kościołem w Rzymie mimo różnicy sta-

nowisk dotyczących schizmy antiocheńskiej. Dążenie do wspólnoty ujawnia się także w interwencjach biskupa Cezarei na rzecz ubogich oraz współbraci w kapłaństwie czy mnichów. Znaczna ilość listów "pocieszających" świadczy o jedności z osobami dotkniętymi chorobą, utratą bliskich i innymi nieszczęściami. Ostatni rozdział, mówiący o kręgu "przyjaciół niewidzialnych" ukazuje Bazylego żyjącego ideałem "nieustannej pamięci o Bogu" oraz poczuciem duchowej bliskości z wielkimi postaciami biblijnymi.

Św. Bazyli należy do trzech Ojców Kapadockich, o których mówi się zazwyczaj, iż wzajemnie się uzupełniali. Grzegorz z Nazjanzu wnosił mistrzostwo słowa, Grzegorz z Nyssy - głębię myśli, Bazyli zaś kojarzy się głównie z rozmachem poczynań i realizmem decyzji. Jednocześnie biskup Cezarei był - stwierdza R. Pouchet - "mystykiem jedności i wspólnoty" (s. 664). Powyższą tezę francuski badacz dokładnie uzasadnia w swoim studium, odkrywając ważny motyw w działalności wielkiego biskupa Cezarei.

Omawiana praca uzupełnia liczne opracowania na temat eklezjologii Bazylego. Wpisuje się do szeregu takich rozpraw (by wyliczyć tylko pozycje książkowe), jak: P. Scazzozo, *Introduzione alla ecclesiologia di San Basilio*, Milano 1975 (Studia Patristica Mediolanensia 4); X. Ibanez, *Iglesia: fundamento teológico y organización en Basilio de Cesarea*, Pamplona 1975; K. Koschorke, *Spuren der alten Liebe. Studien zum Kirchenbegriff des Basilius von Caesarea*, Freiburg 1991 (Paradosis 32).

Ks. Józef NAUMOWICZ (Warszawa)